

Fiches
van
Archetypen investeringsprojecten
IPO-project 'Slim financieren'

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Duurzame energieopwekking	Biomassa / groen gas
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> • Biogas onderscheidt zich van verschillende duurzame energievormen door de fysieke eigenschappen van het opwekkingsproces. Het vereist fysieke inputs en kent vrij bewerkbare outputs. Verschillende inputs en outputs zijn mogelijk. • Het eindproduct kan bestaan uit (een mix van) gas en electriciteit dat aan eindgebruikers of aan een net geleverd kan worden. Verschillende business modellen zijn mogelijk. De dominante structuur wisselt per regio / land en sluit aan op het beste opbrengspotentieel. (wie is de best betalende klant na aftrek van leveringskosten). 	<ul style="list-style-type: none"> • Rendement nog niet marktconform (groen gas opgenomen in SDE+) • Omvang project wisselt van de installatie in 'de tuin van de boer' (€ 2 – 7 miljoen investering) tot grotere centrales met investeringsbedragen van enkele tientallen miljoenen. • Zeer wisselende financiële en operationele resultaten van first movers vanwege relatief complexe business cases en dominante rol van verschillende overheden bij vraagvorming (prijs en afname).
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> • Onzekerheid verkrijgen (voldoende) subsidie voor (voldoende) lange termijn • Onzekerheid in aanbod en prijs grondstof / geen lange termijn garanties • Onzekerheid in afname energie (afhankelijk van business model) • Nieuwe faciliteiten vaak op basis van recente (unproven) technologie • Prijsrisico energie (verkoopprijs) • Onzekerheid in kosten en mogelijkheden (timing) van het afzetten van restafval (mestachtige substantie) • Locatie en structurering van business case van doorslaggevend belang bij risicomitigatie. 	De financiering van deze infrastructuur is vaak op basis van bedrijfsfinanciering binnen een groter geheel. Kleine projecten zijn qua omvang aan de kleine kant voor projectfinanciering, Projecten zijn ook wel complex (zie risico's) voor projectfinancieringen.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Vergunningen:</u> • <u>Subsidie:</u> • <u>(achtergestelde) lening:</u> • <u>Garantie:</u> • <u>Aandelenparticipatie:</u> • klant 	<ul style="list-style-type: none"> • Deze complexe projecten zijn risicovol. De provincie kan meehelpen projectfinanciering mogelijk te maken door garanties te verstrekken (verlagen risicoprofiel project) of eigen of achtergesteld vermogen te verschaffen. Participaties en (achtergestelde) leningen behoren niet standaard tot de structuur en vormen daarom geen natuurlijke investeringswijze. • Prestatiegaranties in deze sector zijn risicovol maar wel mogelijk. (Sub-) Garanties op afnamevolume, afnamekosten of afvalverwerkingskosten/mogelijkheden lijken interessant om specifieke risico's voor de ondernemer te beheersen die ook door de provincie goed begrijpbaar en wellicht zelfs beheersbaar zijn.

	<ul style="list-style-type: none">• Een natuurlijke rol voor de provincie is wellicht om afname te creëren en hier de kostprijs voor te willen betalen. In deze rol van klant kan de provincie ook bogen op haar ervaring.
--	--

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Duurzame energieopwekking	Warmte – Koude – opslag
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> • Evenals geothermie maakt WKO ook gebruik van aardwarmte, zij het dat de bron veel ondieper is en er voor verwarming gebruik gemaakt wordt van warmtepompen. Zowel warmte als koude wordt geleverd, waarbij een distributienet bron en afnemers met elkaar verbindt. • DBFM contract gangbaar, waarbij ontwerp, aanleg, beheer, exploitatie en financiering door private partij wordt gedaan (energiebedrijf). Kan voor 1 of meerdere klanten. • Alternatieve structurering mogelijk (alleen aanleg en beheer door energiebedrijf). • Vooral toepassing in de nieuwe grote utiliteitsgebouwen, zoals kantoren (CBS 2010) 	<ul style="list-style-type: none"> • Rendabele investering, mogelijk. Al een aantal WKO projecten gefinancierd door private partijen • Omvang indicatief een aantal tonnen EUR tot enkele miljoenen (exclusief distributienet)
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> • Lange vollooptijd project met name als het gaat om warmtelevering aan woningbouw • Onzekere groei vraag naar warmte • Risico ontwikkeling warmteprijzen • Technisch zijn wko's niet altijd succesvol gebleken, o.a. door onbalans (energiebalans) in bron 	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van de omvang van het project en de ontwikkelaar; veelal bancaire financiering mogelijk, voor individuele projecten of een pool van projecten • Zowel on-balance financiering als off-balance financiering
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> • Garantie op vollooptijd project /groei van de vraag naar warmte • Financiering verstrekken (eigen of vreemd vermogen) • Beperkte noodzaak tot inzet financieel instrumentarium, veel projecten worden gerealiseerd. 	Voor open systemen vergunning nodig van provincie ihkv de Waterwet

Categorie	Techniek / soort
Duurzame energieopwekking	Geothermie
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> • Er kan worden gewerkt met een aparte lokaal energiebedrijf die warmte levert aan de bepaalde gebieden. • Het energiebedrijf kan worden gevormd door een aantal ondernemers die zelf de energie leveren en afnemen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het rendement per project is redelijk. De terugverdientijden zijn vaak wel lang.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
Het grootste risico is het risico op misboring	Financiering veelal met vreemd vermogen.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
Het risico op misboringen wordt veelal opgevangen door een garantstelling.	De provincie kan specifieke risico's op zich nemen bijvoorbeeld voor misboringen of bijvangst. De provincies kunnen gezamenlijk collectieve afspraken met private verzekeraars

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Duurzame energieopwekking	Windenergie (on shore)
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Energiebedrijf verkoopt de opgewekte stroom. Turbineleverancier levert de turbines, onderhoud en garandeert een minimumbeschikbaarheid aan energiebedrijf. Vaak wordt jaarlijkse vergoeding betaald aan de terreineigenaars om de turbines op hun grond te plaatsen. De levensduur is typisch 20 jaar. De turbines worden aangesloten op het openbare stroomnet. Deze aansluiting is essentieel om stroom te kunnen leveren. Vaak veel weerstand van omwonenden (NIMBY). Worden soms betrokken bij de financiering om weerstand te verminderen. 	<ul style="list-style-type: none"> Schaalgrootte €2mio - €40 (of meer) per park 2MW – 70MW of meer per park Verwacht rendement aandeelhouders 10%-16%
Financiering	
Risico's	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Bouwriscico Onderhouds- en beschikbaarheidsrisico van de turbines Aanbodrisico (Wind) Vraagrisico (wie koopt de geleverde elektriciteit en tegen welke prijs) Overheids/ Reguleringsrisico (steunmechanisme's prijs, vergunningen, NIMBY) 	<ul style="list-style-type: none"> Typisch project financiering (limited/non-recourse) ipv balansfinanciering Project op zichzelf financierbaar. 20%-30% eigen vermogen 70%-80% vreemd vermogen Looptijd van de leningen = looptijd steunmechanismes
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> Rol provincie is beperkt. Op locaties waar rentabiliteit windmolens beperkt is kan met steunend beleid (vreemd vermogen tegen aantrekkelijke voorwaarden) het verschil worden gemaakt. 	Ruimtelijke ordening en faciliteren van lokale financiering.

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Duurzame energieopwekking	Zon PV (collectief)
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Het gaat om opwekking van elektriciteit middels een collectief zonnepark (niet om geen zonnepanelen op daken bewoners). Stroom wordt opgewekt, waarbij een aansluiting op elektriciteitsnet nodig is om energie af te zetten. Verschil tussen kosten opwekking en verkoopprijs is rendement. Verschillende business modellen mogelijk. Zelf als energiebedrijf fungeren (productie en levering stroom op de markt) Alternatief is om de opgewekte stroom te verkopen aan een energieleverancier. 	<ul style="list-style-type: none"> Rendement nog onvoldoende om nu door de markt gerealiseerd te worden. Haalbaarheid wordt door dalende prijzen zonnepanelen steeds beter. Schaalgrootte afhankelijk van omvang zonnepark. Indicatief tussen € 5 en 15 miljoen.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkeling prijs elektriciteit Ontwikkeling prijs zonnepanelen Fiscaal: wel/niet salderen van collectief opgewekte elektriciteit middels zonnepark Omvang opwekking (aantal zonuren, rendement panelen) 	<ul style="list-style-type: none"> Dominant vreemd vermogen (75-85%), beperkt eigen vermogen (15-25%)
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
Verstrekken van vreemd vermogen of eventueel eigen vermogen tegen aantrekkelijke voorwaarden.	Ruimtelijke ordening en faciliteren van lokale financiering

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Duurzame infrastructuur	Gesloten energie infrastructuur (waaronder warmtenetten)
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Kan gaan om infrastructuur ten behoeve van elektriciteits, gas en warmteprojecten. Elektriciteits- en gasinfrastructuur is gereguleerd, wettelijk monopolie voor de regionale netbeheerders. Ontheffing mogelijk, onder strikte voorwaarden. Warmtenetten niet gereguleerd. Denkbare business model is opzetten van een puur netwerkbedrijf, die door de warmteproducent/wordt betaald op basis van een beschikbaarheidsvergoeding. Alternatief is het integreren van de transport en de levering van warmte, zodat een volwaardige warmteleverancier ontstaat. Kan gaan om collectieve voorziening (1 of meer producenten, meerdere afnemers) of een individuele voorziening (1 producent, 1 afnemer) 	<ul style="list-style-type: none"> Omvang: Afhankelijk van de lengte van de infrastructuur, gaat al gauw om een aantal miljoenen EUR tot tientallen miljoenen EUR. Warmtenetten over het algemeen op de lange termijn beperkt financieel rendabel.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Investeringskosten infrastructuur Onderhoud en exploitatiekosten infrastructuur Debiteurenrisico op producent <p>In geval van zowel transport als levering van warmte:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ontwikkeling warmte-inkoopprijs Ontwikkeling warmte verkoopprijs Omvang afname warmte en volloop 	Dominant vreemd vermogen (60-80%), minder eigen vermogen (20-40%)
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> _Garantie op specifiek risico(zoals volloop) of eventueel algehele garantie op project Vreemd of eigen vermogen tegen aantrekkelijke financieringsvoorwaarden 	Directe financiering door de provincie via achtergestelde leningen of aandelenparticipaties. De provincie kan faciliteren bij het gebruik van financiering via fondsen van de Europese Investeringsbank.

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Energiebesparing	Energiebesparing van de gebouwde omgeving
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> De eigenaar van het onroerende goed is nodig om de afspraken mee vast te leggen over de investeringen die in energiebesparing moeten worden gepleegd. De eigenaar moet in ieder geval toestemming verlenen. In sommige gevallen is een woningbouwcorporatie eigenaar van het onroerende goed en kunnen daar afspraken mee gemaakt worden. Er kan een 'split incentive' bestaan als het eigendom en het gebruik (bij huur) bij verschillende partijen ligt. De eigenaar profiteert dan niet direct van de energiebesparing. De gebruiker wel. De eigenaar kan er toch voor kiezen in energiebesparing te investeren als de eigenaar de besparing van 'energiekosten' kan afromen. Gedeeld eigendom zijn bij appartementencomplexen van vereniging van eigenaren (VvE's). Mogelijkheden Energy Service Company (ESCO): een investeerder / eigenaar regelt financiering en zet maatregelen uit. De gebruikers betalen periodiek aan de ESCO. Een uitdaging bij energiebesparing is het organiseren van de gebruikers, bijvoorbeeld bij wijk-aanpak of VvE's. 	<ul style="list-style-type: none"> Rendement: Het rendement bestaat uit de lagere energiekosten. Om dit te berekenen wordt gekeken naar de huidige energierekening als basis en de verwachte stijging van de energieprijzen. Gebruik: Het behaalde rendement kan tegenvallen door een verhoogd gebruik van energie (betere beleving van de woningen, dus meer gebruik). Waardebehoud: Door te investeren in energiebesparing kan waardebehoud van woningen worden gerealiseerd. Omvang: afhankelijk van het aantal woningen. Dit varieert van energiebesparing per particulier, energiebesparing van appartementen (via VvE's) en energiebesparing van wijken.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Weinig mogelijkheden voor zekerheden, tenzij via de bestaande hypotheek. Particulieren hebben mogelijk toestemming van hun 'eigen' bank nodig. ESCO's hebben geen kredietverleden en dit een extra risico. Staatssteunrisico bij ondersteuning ESCO's. 	<ul style="list-style-type: none"> Leningen of krediet voor de investeringen. Dit kan lopen via energiemaatschappij, ophoging bestaande hypotheek of 'duurzaamheidsleningen' via bijvoorbeeld Svn. ESCO: financiering door investeerder / eigenaar (eigen vermogen) of bancaire lening.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> Vergunningen: mogelijk bouwvergunning. Subsidie: voor proceskosten bij organiseren van gebruikers (bijvoorbeeld 'Blok voor blok'). (achtergestelde) lening: n.v.t. Garantie: mogelijk bij opzetten ESCO en voor afdekken kredietrisico. Aandelenparticipatie: n.v.t. 	<ul style="list-style-type: none"> Beperkte rol. Afdekken risico's via garantie of subsidie voor proceskosten voor collectieve energieprojecten, bijvoorbeeld via ESCO's .

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Energiebesparing	Energiebesparing bij bestaande schoolgebouwen
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Het juridisch eigendom van de gebouwen ligt bij de gemeente. Het economische eigendom (dus gebruik) ligt bij de scholen. Er ontstaat een 'split incentive', omdat de gemeente moet investeren, maar niet direct profiteert van de maatregelen (lagere energierekening). De scholen hoeven niet te investeren, maar profiteren wel. De middelen van de gemeente voor de investeringen in de scholen zijn opgenomen in de algemene middelen. De scholen krijgen van het rijk een (exploitatie)vergoeding gebaseerd op het leerlingenaantal. De gemeente is verantwoordelijk voor de investeringen in het 'buitenwerk' en de scholen zelf zijn verantwoordelijk voor de investeringen in de 'binnenkant'. De scholen mogen niet in de buitenkant investeren. 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Rendement</u>: Het rendement bestaat uit de lagere energiekosten. Om dit te berekenen wordt gekeken naar de huidige energierekening als basis en de verwachte stijging van de energieprijzen. <u>Gebruik</u>: Het behaalde rendement kan tegenvallen door een verhoogd gebruik van energie (betere beleving van de woningen, dus meer gebruik). <u>Lesmateriaal</u>: Naast het financiële rendement kiezen scholen er soms voor om lesmateriaal voor energiebesparing op te zetten zodat de leerlingen het belang van energiebesparing meekrijgen. <u>Omvang</u>: de investeringen in energiebesparing lopen vaak via overkoepelende stichtingen die maatregelen voor meerdere scholen kunnen initiëren.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Inschatting leerlingenaantal: om de exploitatievergoeding van de scholen te bepalen moet het leerlingenaantal worden geschat op basis van demografische gegevens. 	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente kan haar eigen middelen beschikbaar stellen voor de investeringen. De gemeente kan met de scholen afspreken dat de scholen voor het beschikbaar stellen van de middelen een vergoeding (rente / rendement) moeten betalen. Op deze wijze kunnen gemeenten een deel van de energiebesparing afromen. Leningen: de gemeente kan een lening aantrekken van een bank (BNG, Europese Investeringsbank, private bank). ESCO: de gemeente en de scholen (eventueel in publiek – private samenwerking) of een private investeerder kunnen een ESCO opzetten. Deze ESCO zorgt voor financiering en opzetten maatregelen. De scholen moeten periodiek een vergoeding aan de ESCO betalen.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> <u>Vergunningen</u>: mogelijk bouwvergunningen via de gemeente <u>Subsidie</u>: Mogelijk voor energie-advies <u>(achtergestelde) lening</u>: eventueel via ESCO. <u>Garantie</u>: afdekken kredietrisico ESCO. <u>Aandelenparticipatie</u>: n.v.t. Eventueel in ESCO. 	<ul style="list-style-type: none"> Beperkte rol. De provincie kan via garanties een deel van het kredietrisico op zich nemen. De provincie kan zorgen voor opschaling van meerdere scholen in meerdere gemeenten. Faciliteren van het gebruik van de fondsen van de Europese Investeringsbank en subsidie aanvragen.

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Energiebesparing	Energiebesparing nieuwbouw
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Een nieuwbouwproject wordt vaak opgepakt door een ontwikkelaar (eventueel een woningbouwcorporatie). De ontwikkelaar koopt de gronden op en ontwikkelt voor eigen rekening en risico. De ontwikkeling kan plaatsvinden in publiek – private samenwerking met een gemeente. De gronden kunnen dan worden opgekocht en ontwikkeld via grond exploitatiemaatschappijen waar de gemeente in mee participeert. De Wet ruimtelijke ordening biedt mogelijkheden voor de gemeente om bepaalde kosten (ambtelijke kosten, BTW bovenwijkse voorzieningen) op de ontwikkelaar te verhalen. Dit kan bijvoorbeeld via grondexploitatieovereenkomsten. In deze overeenkomsten kunnen afspraken worden gemaakt over het realiseren van duurzame doelstellingen. In de bouwplannen kunnen ook projecten voor duurzame energieopwekking en bijbehorende infrastructuur worden opgenomen. Via het Bouwbesluit en de onderliggende gemeentelijke verordeningen kunnen eisen worden gesteld aan de energieprestaties van woningen. 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Rendement</u>: Het rendement van energiebesparing bij nieuwe woningen is dat de energierekening voor dergelijke woningen lager uitvalt dan van bestaande woningen die niet aan de energieprestatie eisen voldoen. <u>Omvang</u>: bij gebiedsontwikkeling gaat het veelal om grootschalige projecten waarbij veel woningen worden gerealiseerd.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
Het grootste risico is de verkoop van de woningen of het onroerende goed. Dit risico ligt bij de ontwikkelaar. Dit risico kan eventueel door een overheid worden overgenomen.	De ontwikkelaar brengt eigen vermogen in.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> <u>Vergunningen</u>: bouwvergunningen via de gemeente. <u>Subsidie</u>: voor het afdekken van een onrendabele top. <u>(achtergestelde) lening</u>: n.v.t. <u>Garantie</u>: eventueel risico onverkochte woningen. <u>Aandelenparticipatie</u>: bij een publiek – private ontwikkelingsmaatschappij. 	<ul style="list-style-type: none"> Beperkte rol. Via de Wro opstellen van structuurvisies. Eventueel het afdekken van specifieke risico's.

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Energiebesparing	Openbare verlichting
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Het verzorgen van de openbare verlichting is een taak die aan overheden is toebedeeld. Voor het binnenstedelijk gebied ligt de verantwoordelijkheid bij de gemeenten en voor provinciale wegen bij de provincies. Er kan energie worden bespaard als de overheden over gaan tot energiezuinige verlichting. Bij sommige overheden is de openbare verlichting via een concessie (recht tot exploitatie) overgedragen aan een private onderneming. De overheid heeft dan een contract met de private onderneming gesloten waarin afspraken zijn gemaakt over bijvoorbeeld de wijze van verlichting of het onderhoud. 	<ul style="list-style-type: none"> Rendement: het rendement wordt bepaald door het verschil in energiekosten tussen de bestaande openbare verlichting en de nieuwe energiezuinige openbare verlichting. Omvang: de vervanging van de openbare verlichting wordt vaak voor een groot gebied uitgezet. De omvang van de projecten is dus groot.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
De gemeente / provincie is gehouden aan de bestaande contracten met de leverancier van de openbare verlichting. Er is een risico dat deze partijen de contracten niet willen 'openbreken'	<ul style="list-style-type: none"> De openbare verlichting kan worden gefinancierd via de eigen middelen van de gemeente / provincie. De gemeente / provincie kan er ook voor kiezen een lening aan te trekken (bijvoorbeeld bij de BNG of de EIB) om de vervanging van de openbare verlichting te financieren. De gemeente / provincie kan er ook voor kiezen een private partij te vragen om te investeren. Deze partij biedt dan bijvoorbeeld aan om de openbare verlichting te verzorgen (in plaats van het verkopen van lantaarnpalen). Deze partij zorgt dan zelf voor de financiering (bijvoorbeeld eigen vermogen of een lening). Als tegenprestatie betaalt de gemeente / provincie een vergoeding voor energiezuinig licht. In het contract met de private partij kunnen prestatie afspraken over de mate van energiebesparing worden gemaakt.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> Vergunningen: n.v.t. Subsidie: n.v.t. (achtergestelde) lening: eventueel aantrekken van een lening door de gemeente / provincie. Garantie: n.v.t. Aandelenparticipatie: n.v.t. 	Het verzorgen van openbare verlichting is deels een provinciale taak.

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Financiering MKB	Financieringsfaciliteiten MKB
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Het MKB wordt gezien als een belangrijke drager van regionale economische groei. De groei van het MKB loopt aan tegen een aantal obstakels. 1) MKB te weinig toegang tot voldoende risicokapitaal, 2) gebrek aan ondernemerschap (mede in vergelijking met de VS), 3) regelgeving (vooral nationaal) belemmert opstarten MKB, 4) MKB onvoldoende financiële middelen en expertise om te investeren in duurzame energie of energiebesparing en 5) MKB heeft te weinig mogelijkheden om binnen de EU uit te breiden. Er worden projecten opgezet om het ondernemerschap van specifieke doelgroepen te verbeteren en om de toegang tot financiering makkelijker te maken. Het stimuleren van het MKB kan zich richten op specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld het MKB dat zich richt op cradle-2-cradle, MKB'ers die investeren in energiezuinige maatregelen, nieuwe concepten in de zorg of creatieve sector. 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Rendement:</u> er is maatschappelijk rendement in de vorm van meer ondernemerschap binnen het MKB dat kan leiden tot een hogere regionaal economische groei. <u>Omvang:</u> het gaat om een groot aantal MKB'ers per provincie.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Voor het MKB gelden specifieke financieringsrisico's, te weten de geringe omvang of beperkt kredietverleden. Het beperkte kredietverleden geldt vooral voor clusters van MKB-bedrijven in nieuwe sectoren, bijvoorbeeld het MKB dat zich richt op cradle-2-cradle, MKB'ers die investeren in energiezuinige maatregelen, nieuwe concepten in de zorg of creatieve sector. 	<ul style="list-style-type: none"> Een MKB kan gefinancierd worden via eigen of vreemd vermogen. Het startende MKB heeft vaak weinig eigen vermogen en de toegang tot vreemd vermogen is beperkt. Banken kunnen gebruik maken van het Borgstellingskrediet MKB (BMKB) waarbij het rijk een deel van het risico op zich neemt. Het BMKB staat ook open voor starters (voor een lening van maximaal € 266.667 en een borg van 67%) en innovatie (voor een lening van maximaal €1,5 miljoen en een borg van 60%).
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> <u>Vergunningen:</u> n.v.t. <u>Subsidie:</u> niet nodig. <u>(achtergestelde) lening:</u> (micro) krediet via een overheid. <u>Garantie:</u> afdekken van het kredietrisico voor nieuwe clusters zonder kredietverleden (voorbeeld is het BMKB van het rijk). <u>Aandelenparticipatie:</u> risicokapitaal (eventueel in samenwerking met 'business angels') via overheden. 	<ul style="list-style-type: none"> Geen directe rol. De provincie heeft wel een taak voor het creëren van een regionale economische groei. De provincie kan helpen door het opzetten van een financieringsfonds voor het MKB eventueel gericht op specifieke clusters MKB-bedrijven. NB: rijk heeft a een borgstellingsregeling.

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Financiering MKB	Financiering nieuwe concepten via (pre)seed en micro-krediet
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Regionale economische groei kan worden gestimuleerd door ondernemingen die met nieuwe concepten komen, zoals ESCO's. Daarnaast komen er steeds meer lokale projecten opgezet en gefinancierd door de bewoners of gebruikers zelf. Financiering van nieuwe concepten of lokale projecten kan lastig zijn. Voor nieuwe concepten is de kredietwaardigheid niet te toetsen, vanwege gebrek aan ervaring. De uitdaging is het opbouwen van een succesvolle portefeuille aan projecten zodat de nieuwe concepten makkelijker te financieren zijn. De omvang van nieuwe concepten of lokale projecten is klein. Financiers zijn huiverig vanwege hoge transactiekosten en laag rendement. Uitdaging is bundeling kleine projecten. 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Rendement</u>: het rendement van nieuwe concepten kan groot zijn als het concept aanslaat en er voldoende markt voor is. Het rendement van lokale projecten is minder groot. <u>Omvang</u>: elk afzonderlijk project is klein. Grote omvang bij een portefeuille of bundeling van kleine projecten.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Het risico van nieuwe concepten is een innovatierisico waarbij er onzekerheid is of het concept aanslaat er of er voldoende markt is Relatief groot risico bij lokale projecten vanwege gebrek aan expertise op lokaal niveau en hoge transactiekosten om alles uit te zoeken. 	<ul style="list-style-type: none"> Financiering nieuwe concepten door eigen vermogen (investeerder of ondernemer). Er wordt ook wel bancaire financiering gezocht. Opzetten portefeuille van nieuwe concepten kan in een publiek – private samenwerking met overheden (startrisiko), banken en ondernemers. De overheid treedt terug als de portefeuille voldoende groot is. Lokale projecten: financiering door lokale gebruikers (coöperatie; lokale obligaties) of via banken. Optie voor overheden: (pre) seed voor nieuwe concepten en micro-krediet voor lokale projecten. Als er een portefeuille van lokale projecten is opgebouwd kunnen de lokale projecten als bundel overgaan naar banken.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> <u>Vergunningen</u>: n.v.t. <u>Subsidie</u>: mogelijk voor proces- en organisatiekosten. <u>(achtergestelde) lening</u>: micro-krediet voor lokale projecten <u>Garantie</u>: voor deel portefeuille. <u>Aandelenparticipatie</u>: (pre)seed. 	<ul style="list-style-type: none"> Provincie kan een rol spelen in het aanjagen van nieuwe concepten en lokale projecten. Dit kan door het nemen van een risico op een portefeuille van projecten. Provincie kan rol spelen bij directe financiering via micro-krediet of (pre) seed.

Beschrijving project	
Categorie	Techniek / soort
Gebiedsontwikkeling	Ontwikkeling binnenstedelijk gebied
Algemene structurering van het project	Verwacht rendement en schaalgrootte
<ul style="list-style-type: none"> Het gaat hier om het (her)ontwikkelen van een gebied binnen steden, bijvoorbeeld het centrum of een achtergestelde wijk. Er is hier een sterke rol van de gemeente die het initiatief kan nemen voor het opstellen van een 'masterplan'. Daarnaast is de gemeente ervoor verantwoordelijk dat de plannen passen binnen het bestemmingsplan. De gemeente de belangen van de verschillende partijen tegen elkaar afwegen. De gemeente moet daarbij rekening houden met eigendomsposities van bijvoorbeeld de gronden en gebouwen aan de gebruikers, zoals het winkelend publiek of de bestaande winkels die hinder ondervinden. De ontwikkeling van het stedelijk gebied kan in samenwerking worden opgezet met ondernemers in het gebied die direct van de ontwikkeling zullen profiteren. 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Rendement</u>: het rendement van gebiedsontwikkeling is indirect. Door het ontwikkelen van een gebied ontstaat meer economische ontwikkeling, zoals het verbeteren van ondernemerschap, meer recreatie of een groter aantal winkelend publiek. <u>Omvang</u>: de omvang van dergelijke projecten is groot.
Financiering	
Risico's en maatregelen	Financieringsstructuur
<ul style="list-style-type: none"> Een risico is de vertraging in de bouwperiode waardoor belanghebbenden langer dan verwacht gedupeerd zijn (omzetderving). Een gemeente zou hiervoor aansprakelijk kunnen worden gesteld. Een ander risico zijn extra onverwachte kosten die kunnen ontstaan. Er is ook een 'marktrisico'. Dit betekent dat de herontwikkeling niet aanslaat en er geen extra ondernemerschap ontstaat meer vraag. 	<ul style="list-style-type: none"> Een deel van gebiedsontwikkeling wordt gefinancierd door subsidies (bijvoorbeeld EFRO of Interreg). Daarnaast kunnen gemeenten eigen middelen inzetten of een lening aantrekken van de BNG of de Europese Investeringsbank. Gemeenten kunnen op grond van de Wet ruimtelijke ordening mogelijk een deel van hun eigen kosten verhalen op bijvoorbeeld ontwikkelaars. Gemeenten kunnen met betrokken ondernemers afspreken dat zij een deel financieren.
Rol van de overheid	
(financieel) instrumentarium	Rol van de provincie
<ul style="list-style-type: none"> <u>Vergunningen</u>: bouwvergunningen en dergelijke <u>Subsidie</u>: voor de ontwikkeling en het afdekken van de onrendabele top. <u>(achtergestelde) lening</u>: aantrekken van leningen door gemeenten <u>Garantie</u>: n.v.t. <u>Aandelenparticipatie</u>: n.v.t. 	<ul style="list-style-type: none"> Beperkte rol van de provincie. Faciliteren bij het aantrekken van subsidies of financiering Europese Investeringsbank.